

RECENZE

Hans L. C. Jaffé, DIE MALEREI IM 20. JAHRHUNDERT. C. Bertelsmann Verlag, Gütersloh 1963, 12. sv. edice Epochen der Kunst, Geschichte der abendländischen Malerei in Taschenausgaben. 64 stran textu, 176 reprodukcí, z toho 64 barevných.

Edice Epochen der Kunst vychází po několikaleté pečlivé přípravě v mezinárodní produkci. Nakladatelství chce vyjit vstříc „milovníkům umění“ a zprostředkovat jim „slovem a obrazem uzavřený přehled o dějinách malířství od starověku po současnost“. Autory jednotlivých svazků, jichž je celkem dvanáct, jsou známí historikové umění. Malířství Kréty a Recka zpracoval prof. dr. P. Devambez, o etruském a římském malířství píše prof. dr. A. Stenico, autorem svazku o románské malbě je prof. dr. Juan Ainaud, autorem svazku o renesančním malířství je prof. dr. F. Russoli atd. Svazek pojednávající o malířství 20. století edici uzavírá. Má bezesporu dvojitý význam: plní funkci popularizační v dobrém slova smyslu (edice patří k oné „kapesní kultuře“, o níž hovoří J. P. Sartre), přitom má však i vysokou odbornou úroveň. H. L. C. Jaffé, známý jako autor studií o neoplasticismu, přistupuje k modernímu umění z hlediska sledování hlavních vývojových souvislostí. Jeho „Malířství ve 20. století“ musíme také vnímat na pozadí bohaté literatury vztahující se k tomuto období. V tom smyslu autor posunuje názory na vývoj složité a nejednoznačně chápané epochy významně kupředu.

V impresionismu se rodí předpoklady pro vznik nového nazírání a zobrazování světa. Impresionističtí malíři mají pro dějiny moderního umění velký význam. Předměty vnějšího světa, které tvořily v obraze hlavní věc, se stávají téměř bezvýznamnými. Poslední důsledek rozkladu předmětů světlem nastal v obrazech lekninů, které tvořil stárnoucí Monet ve své zahradě v Giverny. „Znehodnocením věcí podporoval impresionismus rozklad starého obrazu světa.“

Jaffé sleduje vývoj v období postimpresionismu především na dvou významných zakladatelích „moderního“ umění — P. Cézannovi a V. van Goghovi. Zatímco P. Cézanne překonává nahodilosti impresionistického názoru přísnou a jednoduchou metodou své práce a usiluje o pevnou, geometrickému řádu podřízenou kompozici, jde Vincent van Gogh jinou cestou. „Zár vjemu, síla lidské účasti mu otevírá svůj svět... Nešlo mu o vnější podobnost, nýbrž o vnitřní pravdu věcí.“ Jaffé vidí v rozdílnosti těchto dvou velkých postav na prahu moderního umění dva póly vztahu ke světu, z „jejichž pole napětí mělo vyjít malířství 20. století: opanování skutečnosti duchem a její oduševnění náruživostí“. Naznačuje tedy logické dělení malířství na dva souběžné proudy, jimiž prochází vývoj celého moderního umění. Zdá se, že právě toto chápání dějinné zákonitosti má význam pro lepší pochopení smyslu malířství 20. století. Dnes již skutečně nelze nazírat tuto epochu v umění jako „chaos individualit“. I když má H. L. C. Jaffé jisté pochybnosti o tom, do kterého proudu zařadit

některé „přechodné“ postavy moderního umění, odpovídá svým členěním textu na tuto otázku jednoznačně. K zakladatelům moderního malířství přiřazuje mimo P. Cézanna, V. van Gogha a P. Gauguina také H. Rousseaua, O. Redona, Seurata, Signaca, Bonnard, Vuillarda, Ensora, Hodlera a Muncha. Prodloužení expresivní tradice sleduje v kapitole o fauvistech a německých expresionistech. Samostatnou kapitolu věnoval kubismu a bezpředmětnému malířství, v němž vidí pokračování cesty nastoupené P. Cézannem.

Druhým pólem k proudu bezpředmětného malířství se stává, zejména po I. světové válce, „malířství podvědomí, dada a surrealismus“, jež vznikly mimo jiné také z reakce na abstraktní umění. I zde nachází Jaffé četné styčné body např. s dílem O. Redona. „Vnitřní model“ je v tomto malířství samozřejmě stejně důležitý jako v expresionismu. Je snad jenom třeba dodat, že v surrealismu, a konečně již v dadaismu, pracují umělci s principem šoku. Sok a automatismus tvorby jsou zde hlavními nositeli výrazu. Autor ovšem nemohl při nepatrném rozsahu textu zkoumat všechny problémy této složité otázky. K proudu expresionismus-surrealismus přiřazuje také tzv. „sváteční malíře a umělce z Neue Sachlichkeit“, jímž do protikladu staví Bauhaus s úsilím o architektonickou zákonitost a přísnou disciplínu.

V kapitole pojednávající o malířství posledních desetiletí nachází autor vlivy surrealismu jak u Picassa, tak i v uměleckých projevech z tzv. „druhého rozkvětu expresionismu“ mezi oběma válkami, což vidí zejména v obrazech Maxe Beckmanna, ale také v ponurém díle Chaima Soutina, Fritse van den Berghese nebo Matkovského.

Jaffé hledá v období mezi dvěma světovými válkami také příbuznosti mezi uměním této doby a dílem Cézannovým, Picassovým atd. Zjišťuje zde shody typické pro směr nastoupený Cézannem a naznačuje takto dvojpólovost ve vývoji moderního umění i v letech před II. světovou válkou.

Ve válečném období rozvoj výtvarného umění poněkud utichá a probouzí se opět teprve po osvobození. Směr udávají především malíři Kandinský a Mondrian, ale také P. Klee. „Převládající obrazový řeč je abstraktní malířství... Obraz není již noticí ke kontemplativnímu zážitku duchovního názoru, nýbrž se podobá rukou zaznamenanému tanci, stopě aktivovaných sil života, které rozum již nekontroluje.“ Umění je zároveň dán také internacionální charakter, v čemž autor vidí zároveň i prostředek k možnosti dosažení jakéhosi „nadnárodního“ dorozumění.

H. L. C. Jaffé zaznamenává vývoj malířství v posledních desetiletích jen informativně s vědomím, že nelze pro nedostatečný historický odstup zařadit směry, jako třeba „tašismus“, „monochromní malířství“, „serilní malbu“ nebo tzv. „informelle Kunst“ do větších souvislostí.

Přehlednou publikaci doplňuje biografie významnějších moderních malířů, jakož i pečlivě uspořádaný obrazový doprovod, v němž je možno najít vesměs méně známé reprodukce. Knižka o malířství 20. století doplňuje takto v mnoha směrech početnou literaturu pojednávající o umění našeho věku.

Jaroslav Sedlář

JAN PREISLER, 1872—1918. Národní galerie v Praze. Jízdárna Pražského hradu (Katalog výstavy). Praha 1964. 94 stran textu, 375 reprodukcí, 9 barevných příloh.

Dílu Jana Preislera věnovaly naše dějiny umění a kritika pozornost již od jeho nástupu na přelomu století. V doslovy ke své monografii o Preislerovi (Praha, Melantrich 1950) upozornil Ant. Matějček na četné potíže především technického rázu, na něž narážel při práci na knize v posledních letech druhé světové války, a naznačil, že ji proto není možno považovat za definitivní zpracování Preislerova díla. Na dovršení Matějčkova úsilí bylo možno